

На предната линия на съвременните търсения¹

Миглена Николчина (Софийски университет)

Opening New Vistas for Theoretical Investigation. A review of Radosvet Kolarov's book Elin-Pelin (Sofia: Prosveta, 2016).

Miglena Nikolchina (University of Sofia)

The book presents a ground-breaking reading of a classical Bulgarian author who has been mostly neglected by theoreticians in recent decades. Kolarov's approach demonstrates his capacity to work with all registers of the literary text, which has marked his writing ever since *Sound and Sense* (1983). By closely following the transformative effects of the material aspects of fiction, he innovatively opens his analyses to the conceptual "transmodalities" between philosophy and other spheres of the humanities, while remaining sensitive to facets of social and political engagement. After Kolarov's reading, Elin Pelin will never be the same.

Key words: Elin Pelin, Bulgarian literature, analysys

През последните двадесетина години сме свидетели на един особен феномен в полето на философското и въобще хуманитарно-теоретичното мислене: ако през 1960-те онова, което Алан Бадиу скромно обяви за трета велика епоха във философията (след гърците и немския идеализъм), издигна на вълната си една по-скоро младежка генерация (Дельоз, Фуко, Дерида, са между тридесет и четиридесетгодишни, Цветан Тодоров и Юлия Кръстева нямат и тридесет, когато славата им излиза извън границите на Франция), днес на предна линия се оказаха техни малко по-млади съвременници, които в продължения на десетилетия са вършили своята работа, оставайки в сянка, но верни на собствените си търсения (това може да се каже за Агамбен, Бадиу, Ларуел и др.)

Почуката ми е проста: навлизането на новите медии в сфери, където работата изисква други темпове и мащаби – а теоретичното мислене е такава сфера – подлага на допълнително изпитание способността на изследователя да устоява в следването на собствената си програма, без да пренебрегва новото, което се случва, но и без да се отклонява на всяка нова пресечка. Подобна устойчивост рано или късно дава своите плодове. Радосвет Коларов

¹ Радосвет Коларов. Елин-Пелин, София: Просвета, 2016.

е пример за такава десетилетна последователност, елегантно и ерудирано удържаща литературоведското поле спрямо две области, които по различен начин са тясно свързани с него, но които през последните десетилетия направиха опит да го погълнат – философията, от една страна, и културологичните изследвания, от друга. Като отстоява полето на една принципно силна в България дисциплина, Коларов същевременно запазва фокуса върху литературната творба и нейните специфични трансформативни потенци, които я държат отворена както към концептуалните „метемпсихози“ – или, да го кажем с разработвания от него термин, „трансмодалности“ между философията и другите хуманитарни сфери, така и към културологичния ангажимент със социалното и политическото.

Конкретно това означава, че в разгръщането на работата си Коларов сговаря наследството – а това ще рече и дебатите - на руските формалисти и структурализма с перспективите на семиотиката, психоанализата, деконструкцията, когнитивната наука и пр., създавайки – без компромиси, но и без фалшиви разриви - собствения си методологически инструментариум. По такъв начин той осигурява забележителна континуитетност на българското литературоведско мислене и остава на предната линия на съвременните теоретични търсения.

Новоизлязлата му книга „Елин-Пелин“ е ярко vyplъщение на тази платформа. Тя включва както текстове, публикувани преди средищния му труд „Повторение и сътворение: поетика на автотекстуалността“ (Просвета, 2009), така и нови работи, които осъществяват принципните моменти на Радосвет-Коларовия подход чрез типичното за него умение да се вглежда внимателно в художествената тъкан на индивидуални творби. Редица от тези принципи са изложени в кратките уводни думи, които по такъв начин придобиват характера на програма и своеобразно резюме на „Повторение и сътворение“, но и на цялостното творчество към този момент на Радосвет Коларов. Сред тези принципи е разкриването на вътрешната сложност на привидната, „вторична“ простота, която работи чрез „взаимно уравнисяване на противоположностите, вълнообразно разгъване на разказвачески техники, възвръщане към себе си, повторение, имащо за цел отместване към нещо друго, различно, и пр.“ (с. 7). Друг принцип е анализът на „програмиращи“ мотиви и образи, на творба-програма и на уникалните форми на нейното разгръщане в цялостното творчество на един писател: в случая с Елин Пелин тези форми са определени като „текстова експлозия“ – чрез разпръскване на едно текстово ядро на фрагменти, които самостоятелно или групирано, синхронно или в различно време се разгъват в следващи творби на писателя“ (с. 7).

Този подход на свой ред предполага „изваждането“ на модела на анализ от особеностите на самата анализирана творба – така Радосвет Коларов създава хоризонт, който обхваща както слабо разбираното все още наследство

на Мирослав Янакиев, така и новите насоки в изследването на модела у млади литературоведи като Дарин Тенев.

Трябва да се подчертае и друго. Елин Пелин може да ни изглежда като онези български класици, за които най-много и непрестанно се пише. Оказва се обаче, че не е точно така и обръщането на Радосвет Коларов към него запълва една съвременна изследователска липса. Същевременно това обръщане продължава линията, застъпвана и у Никола Георгиев и въобще онова, което нарекохме „невидимата школа“, да се извежда теоретичното мислене именно от привидната простота на литературната ни класика.

В своите студии Радосвет Коларов демонстрира познатото ни още от „Звук и смисъл“ майсторство да работи с всички регистри на художествения текст. При тази работа особено впечатлява срещата между формалните аспекти на творбата и нейното съдържание. Така първата студия, дала заглавие и на цялата книга - „Елин-Пелин“ с дефис – „разопакова“ тезата си за особения баланс, за хармонията на Елин-Пелиновото писане тъкмо от дефиса, съ-противопоставящ красотата и горчилката, звученето и посланието. От ритъма и от това, което по особено интересен начин Коларов дефинира като „пулс“ на Елин-Пелиновото повествование се отварят неочаквани ракурси към разбирането на писателя, към сложността на неговата привидна простота. Две от студиите убедително и интригуващо прилагат Радосвет-Коларовата магистрална теза за автотекстуалността – както като автореминисценция, така и като автопародия. Това поставя в центъра на изследването въпроса за творчеството като въпрос на преобразуване и трансформация, на „повторение и сътворение“. Най-сетне в другия „край“ – от гледна точка на движението от звука към смисъла, от формалното към съдържателното, но и от гледна точка на последователността на студиите в книгата – се появява темата за отчуждението в „Гераците“ (една тема, придобила самостоятелна тежест в работата на Коларов) и морално-етическата проблематика, разгърнатата в последните две студии в съпоставка с Йовков и по такъв начин чрез внимателно разширяване на изследователския поглед.

Резултатът е една поредна за Радосвет Коларов защита на смислопоражащите, трансформативни и креативни ефекти на обикновено пренебрегваните сетивно-материални аспекти на художествената проза като звук и ритъм, като музика и визия, но и като трансверсални сглобки, като „вертикални“ сюжети, разкъсващи и пренареждащи синтагматичните последователности. Това води до своеобразна „едновременност“, времева обемност на творчеството на писателя – във всяка творба се таи като „програма“ цялостното творчество, минало и бъдеще, но и разгърнатото в множество творби писателско дело заживява като една-единствена творба и дори увлича чужди творби (Йовковите) в тази обемност. Така пред нас е един действително нов, уникален прочит на Елин-Пелин и мощно изявяване на неговата значимост.

Най-сетне трябва да се подчертае, че собственото писане на Коларов със своята изящност и изчистена лаконичност онагледява същата тази измамна прозрачност и простота, която така добре умее да разобличава.